

Aziz Nesin'in Matematik, Bilim ve Felsefe Üzerine Düşünceleri

Babam Aziz Nesin'le 1973'ten ölümüne değin, yani 16 yaşım-
dan beri yoğun olarak mektuplaştık. Mektuplarında babam
matematik, bilim ve felsefe konularında sık sık düşüncelerini ilet-
ti. Babamın bana çok ilginç gelen bu düşüncelerini sunuyorum:

Istanbul, 23 Ocak 1974¹

Annene yazdığın mektupta, üniversiteyi İsviçre'de yapmak is-
tediğini bildiriyorsun. Elbet sen bilir, sen karar verirsin. Bu ko-
nuda son karar senindir. Ama benim uzaktan bildiğime göre,
teknikum ve mimari dışında, İsviçre'de matematik, fizik pek öy-
le kuvvetli olmasa gerek. İster teorik, ister pratik, matematik ve
fizik eğitiminin güçlü olabilmesi için, o ülkede büyük endüstri ol-
ması gerekir. Herneyse, önümüzde daha çok zaman var, bunları
burda bol bol konuşur, tartışırız. Şurası kesin ki, bu konuda son
karar senindir, ben karışmam.

1 İsviçre'nin Lozan kentinde beş yıl süren lise öğreniminin ikinci sınıfındayım, İs-
viçre'de ise birinci yılım. (Mektuplardaki notlar bana aittir. Ali Nesin)

Çatalca, 13 Aralık 1974

Benim çooook sevgili Ali oğlum,

[...]

Ali'ciğim, Sanat Dergisi'ni sana arasıra yolluyorum. Daha sık istersen daha sık yollayayım. Ama abone yaparsam, tatillerde filan gelen dergiler boşuna gelmiş olur, biz de boşuna para vermiş oluruz. Yaz tatili ikibuçuk ay, arada da tatiller var... Ben sana daha sık gönderirim, hiç merak etme. Ayrıca şunu da söyleyeyim, senin memleketinin sanat olaylarından haberdar olman çok iyi, ama bunun bir sınırı olmalı. Sen ne sanatçısın, ne yazarsın... Zamanını bunlara verme bu kadar çok. Sanattan, edebiyattan hiç habersiz hırt bilim adamları vardır. Elbet onlardan olmanı istemem. Ama kendi alanının dışında, sanata fazla zaman ayırmamı da istemem. Ben sana daha sık göndereceğim bu dergiyi.

Bak sana başka bişey söyleyeyim. Sanıyorum ki, Fransa'da, Belçika'da, İsviçre'de seni çok ilgilendiren Fransızca çok güzel Fen dergileri, siyans² dergileri vardır. Bunlardan en iyisine abone ol. Kaç para olursa olsun, abone ol. Bu abone ne kadar pahalı olursa olsun, işine yarayacağı için, ödemeye hemen hazırım. Ama Sanat Dergisi'ne, senin tatilde olacağın aylar için beş kuruş fazladan vermek istemem. Bu sözlerim sana, benim nerde çok cimri, nerde alabildiğine cömert olduğumu da anlatır. Ama bu sözlerime rağmen, yine de Sanat Dergisi'ne abone olmak istiyorsan, yaz bana, hemen gider seni abone yaptırırım.

Fransızca siyans dergilerini, abone olmak için, fizik, kimya ve matematik hocalarından sorup öğrenebilirsin.

Istanbul, 4 Mayıs 1974

Ali oğlum,

“Ecole Technique Supérieure” hakkında benim epiyce bilginim var. Şöyleki: Ben askeri liseyi bitirdiğim yıl, Türkiye'de ilk

2 Science: Bilim.

olarak askeri öğrenciler için Avrupa’da mühendislik öğrenimi yarışma sınavı açılmıştı. Beni de bu sınava girmem için çok zorladılar. Ama ben o zaman ille de komutan (general) olmak istediğimden, sınavlardan çoğuna girmemişim. Benim ondan çok arkadaşım bu sınavı kazandı. Almanya’ya mühendislik öğrenimine gittiler. Ama üç yıl sonra İkinci Dünya Savaşı çıkınca, bunlar Almanya’dan (savaşa girmemiş ve tarafsız olan) İsviçre’ye gelip işte bu Ecole Technique Supérieure’de okudular. Şimdi hepsi de Türkiye’de mühendistir. Kimisi de emekli oldu. Hiçbiri önemli bir iş yapamadı.

Güzel oğlum, canım oğlum, akıllı oğlum, sen kendi yeteneklerinin ölçüsünü bilmiyorsun. Bu okul sana göre değildir. Buradan pratik mühendis yetişir, o kadar... Oysa senin [...] matematikçi kafan var. Sen daha büyük matematikçi, fizikçi, kimyacı olabilirsin. Üniversite kariyeri yapabilirsin, araştırma enstitülerinde, araştırma laboratuvarlarında çalışabilirsin, çok başarılı olabilirsin, yeni buluşlar ortaya koyabilirsin. Oysa bu okul, bu türlü yetenekli kişiler için değildir. Buradan herhangi mühendis yetişir. Evet, bu okul da dünyaca ünlü, hem de çok ünlü bir okuldur, bunu biliyorum. Ama pratik mühendis yetiştirmek için bir okuldur. O okula girdin mi, artık yolun kesilmiş demektir. Ordan teorik alana geçemezsin ve kendine çok, ama pekçok yazık etmiş olursun.

Sevgili oğlum, yaşamda iki şey çok önemlidir; biri iş seçmek, biri de eş seçmek. Biz çok zaman bu ikisini seçmede yanılırız. Üstelik bu yanılmalar da sonradan ne yapılsa düzeltilemez.

İşte bu nedenle senin bu okula girmeni istemiyorum. Ama sen, ille de bu okulda okuyacağım derssen, ona karışmam ve sesimi çıkarmam.

Bana kalırsa, sen herşeyden önce, şimdi bulunduğun liseyi bitir. Ondan sonra da, kendi kafa yapına, üstün yeteneğine uygun bir dal seç ve o dalın üniversitesinde oku. İyi yetiş. Çünkü [...] bir fizikçi, matematikçi yada kimyacı olmak için gereken herşey sen-

de var. Kendikendine yazık etme. Pratik bir mühendis olmak senin için hiç de önemli değildir. Onu sen nasıl olursa olursun. Hatta burda da olurdun. İstersen kendine nükleer fizik alanını da seçebilirsin. Yeterki, araştırmacı ol, bilimci ol, bilgin ol.

Biliyorsun, ben pekçok sıkıntılar çekerek okuyabildim. Yoksa benim de çok büyük bir matematikçi kafam vardı, bilgin olmak istiyordum. Ama ne yapayım ki, benim ülkemde ve benim çağımda yoksul çocuklarına bu yollar kapalıydı. Buyüzden ister istemez yazar olmak zorunda kaldım. Hiç pişman değilim, işimden çok memnunum. Ama hiç olmazsa senin yeteneklerinin ziyan olmasını istemiyorum.

Cezaevinde çok acılı günlerimden birinde kendikendime “Şu en büyük kapitalistler çocuklarını nasıl en iyi biçimde eğitiyor yetiştiriyorlarsa, ben de ne yapıp edip çocuklarımı öyle yetiştireceğim” diye söz verdim. Yıllar önce kendikendime verdiğim bu sözü şimdi size karşı tutuyorum. Üç oğlumu da en iyi biçimde yetiştirmek için elimden gelen herşeyi yapıyorum. Sizler için yaptığım bu fedakârlıklardan da mutlu oluyorum. Benim yaptıklarına karşılık sizlerden gereken karşılığı alamayınca da çok üzülüyorum. Büyüyüp baba olduğunuz zaman beni çok daha iyi anlayacaksınız; ama o zaman da ben olmayacağım. [...]

Sanırım ki, bu konuda anlaştık. Canını dişine takarak liseyi başarıyla bitir. Canla başla çalış. Tutkuyla çalış. Yarış tutkusuyla çalış. Bu zavallı gerikalmış yurt insanlarına olan borcumuzu düşünerek, o borcu ödemek için çalış. Halkımıza, yurdu muza, bütün dünyaya ve bütün insanlara iyi ve güzel şeyler yaratmak için çalış. Hiç korkma, ben arkandayım. Sizler için param da var, herşeyim de var. Çünkü benim bin zorlukla kazandığım parayı, sizin çarçur etmeyeceğinize, ziyan etmeyeceğinize gerçekten inanıyorum. Üç oğlum, benden uzayan üç gür çiçekli dal gibi zaman içinde yürüyecek ve onlar Nesin Vakfı'nı da yürütecekler. Nesin Vakfı benim değil, bizim soyumuzundur.

Çatalca, 24 Eylül 1976

Sevgili oğlum, biliyorsun, ben bir yoksul aile çocuğuydum. Bu yüzden istediğim, sevdiğim bir işin adamı olamadım. Ben bir bilgin olmak isterdim. Matematikte ve fizikte ve bütün doğabilimlerde olağanüstü bir yeteneğim vardı. Ama ne yapayım ki, parasız okuyabilmek uğruna asker oldum. Üstelik iyi bir asker oldum. Askerlikten de çok şeyler öğrendim. Sonunda yazar oldum, isteyerek yazar oldum. Ama doğrusu, başka bişey olmadığım için yazar olmak zorunda kaldım. Sonuç kötü olmadı. Ama hâlâ aklım fikrim bilimde... İşte buyüzden senin bir bilimci olmanı çoşkuyla karşılıyorum. Bir baba bencilliğidir bu: Babalar, kendi olmak isteyip de olamadıklarını, oğulları olsun isterler. Üstelik, ben senin bilimci olman için de hiçbir çaba göstermedim. Sen kendiliğinden bu yolu seçtin, ne iyi!

Bütün bunları sana şunun için anlatıyorum. Canım oğlum, matematikçi mi olacaksın, yoksa fizikçi mi olacaksın, buna sen kendin karar ver. İşinle bütün yaşam boyu birlikte olacaksın. Buyüzden işini sevmelisin. Sakın sevmediğin işi yapmaya kalkma. Matematikçi olmak istiyorsan, hemen matematikçi ol. Matematikçiler aç kalıyor diye bir kural yok dünyada. Matematikçi de yaşamını kazanır, hem de çok güzel kazanır. Üniversitede kalırsın, hoca olursun. Ama Türkiye'deki üniversitelerde yapabileceğini hiç sanmıyorum. Çok istersen bunu da denersin. Ama deneme yaparken, batağa saplanıp kalma. Dünyaca ünlü matematikçiler de var. Fizikçiler gibi, somut buluşları olmazmış, varsın olmasın. İlle de gerekli mi? Önemli olan insanın mutluluğu. Matematik seni mutlu edecekse, elbet matematikçi olacaksın. Bütün şakaların dışında, rahat çalışabilmen için, dingin bir kafayla iyi bir çalışma yapabilmen için, ya da dinlenmen için. Vakıf'ta yerin her zaman var. Yalnız senin değil, ailenin ve çocuklarının da...

Istanbul, 5 Kasım 1976

Matematiği seçtiğin iyi, bu senin özgürce verdiğin bir karar. Yalnız “Zaten fizikten gittikçe soğuyorum. Çok somut geliyor,” demiş olman bana aykırı geldi. Ben de tıpkı senin gibi, çok şaşılabilir şeydir, soyutlamayı daha kolay anlıyordum da, somutlamayı anlamıyordum. Ne çok bana benziyorsun, şaşıyorum. Örneğin, dinamoya akım tellerinin sarılışında, sağ avuç parmakları açılarak yön bulmayı, bu denli kolay ve yalın şeyi bitürlü beceremezdim. Daha bunun gibi neler... Ama sendeki ve bendeki bu soyutlamaya yatkınlık, en büyük eksikliğimizdir. Bunu bilmeli ve bu önemli eksikimizi gidermeye çalışmalıyız. Çünkü, bütün soyutlamaların amacı, somutlamaya varmak ve somutu daha iyi, daha derin gerçeğinden anlamak içindir. Yoksa bunun tersi, soyutlamak için soyutlama olur ki, sonu saçmalaktır. Yani, gerek matematiksel, gerek felsefi bütün soyutlamanın amacı, doğayı, toplumu ve insanı -yani dünyadaki en gerçek ve en somut olan şeyleri- daha iyi anlamamızdır. Daha açıkçası, en soyut matematik işlemleri bile, sonunda, elektrik lambasını yakmak, yemek pişirmek, ısınmak, toplumu düzene sokmak ve insanı mutlu kılmak gibi somut amaçlar içindir. Ama o soyutlama olmazsa, somut olan gerçekliğiyle anlaşılabilir ve bilinemez. Ne

yapalım, sen de sevdiğin soyutlamaya doğru git. Bunun sonu felsefeye dayanır diye korkarım. Soyutlamaya bu denli yatkın olmak ve matematiği de bu denli sevmenin sonu felsefeye dayanır. Kötü mü diyeceksin? Niçin, bundan korkuyorsun diyeceksin. Şimdi mektupta anlatması zor be oğlum. Aslında çok güzel, çok iyi de... Nasıl anlatayım bilmem ki... Ben seni çok iyi anlıyorum ama, yine de somuttan bu denli uzaklaşmamanı, fizikten büsbütün kopmamanı içimden istiyorum.

Istanbul, 27 Ocak 1977³

Mektubunda “... senin benim fizikçi olmamı istemene rağmen...” diye yazmışsın. Nerden çıkardın bunu? Benim, senin şunu ya da bunu olmanı istediğim yok. Ne istersen onu ol. Yalnız, ben sana, fiziğin teorik bölümünün matematik kadar ilginç ve tatlı olduğunu, soyut buluşlara varılabileceğini yazdım. Örnekse Einstein... Sen fizik deyince, yalnızca somut fiziği anlıyorsun. Bunlar benim kendi düşüncelerim. Sen uymak zorunda değilsin. Sana kaç kez yazdım ki, insan kendi uğraşını kendi seçmelidir. Çünkü yaşam boyu uğraşınla birarada olacaksın. Oysa, babanla bile yaşam boyu birarada olmayacaksınız. Ben senin matematikçi olacağına gerçekten çok seviniyorum. Yalnız şu var. Matematikğin sonu genellikle felsefeye varır. Örneğin Bertrand Russell matematikçiyken, sonunda felsefeci oldu. Daha örnekler çoktur. Sen de felsefeci olursan ol... Yalnız, bunun bir başka yönü var. Sana mektupta anlatmam zor ama, yine de anlatmaya çalışacağım.

Felsefe, bireysel bir uğraşın ürünü değildir. Yani bireysel çabayla birlikte, bir felsefeye gereksinilmesi gerekir. Bir toplum, felsefeye gereksinmiyorsa, o toplumdaki felsefe çıkmaz. Felsefe çıkar ama, onlar felsefeyle uğraşan felsefe öğretmenleri filandır. Yani bir felsefe akımının yaratıcıları çıkamaz. Bir toplumdaki bir felsefenin doğması için, herşeyden önce, o toplumun o felsefeyi gereksinmesi gerekir. Bir toplumun bir felsefeyi gereksinmesi içinse, daha önceden felsefi birikimi, felsefesinin geleneği, zengin felsefe geçmişi olması gerekir. İşte bunlar, yani bu toplumsal koşullar olduktan sonra bireysel çaba ve yetenek de olursa, o zaman o kişiden iyi bir felsefe yapması beklenebilir.

Bizim toplumumuzun, ne yazık ki ve ne acı ki böyle bir zengin felsefe geçmişi, böyle bir birikimi olmadığından, yeni bir felsefeye gereksinmesi de yok. Belki bir zaman olacak elbet... Ama

3 1977 Eylül’ünde Paris VII Üniversitesi’nde matematik okumaya başladım.

bugün yok. Yakın gelecekte de olacak gibi görünmüyor. Bizimki gibi toplumlar, özgün (orijinal) felsefe yaratamazlar, ama yaratılmış felsefe akımlarından kimilerini öykünürler (taklit ederler). Türkiye’de işte bu taklit vardır. Bugünkü çağda, yeni felsefe akımı, ancak büyük toplumlardan, ileri toplumlardan, doğabilir ve görüyorsun, öyle de oluyor.

O zaman kalıyor, senin başka büyük toplumların felsefesini yapman. Oğlum, sen Türkiye’de doğup büyüdün, bu ülkenin insanısın, nice uğraşırsan uğraş, duyguların emdiği bu toplumun etkisindedir. Nitekim, İsviçre insanlarını eleştiren, onları bizim insanlarımıza göre daha az duygulu bulan geçen mektubun da bunu gösteriyor.

Bununla birlikte yine de istiyorsan, felsefeci olmana karşı değilim. Yalnız buna değil, çocuklarımın gelecekleri konusunda hiçbir isteklerine karşı değilim.

Bilmem felsefe konusunda düşüncelerimi anlatabildim mi? Belki de hiçbir şey anlatamadım.

Oysa fizik, matematik yada başka bilim dalları böyle değildir. Bir Türk yada başka ulustan biri, yeteneği varsa ve çalışırsa, bir Amerikalı, bir Rus, bir Çinli yada İngiliz kadar, onlardan bile üstün fizikçi, matematikçi yada kimyacı vb. olabilir. Sana gelince, ne istiyorsan onu ol. Benimki, yalnızca bildiğim şey varsa onu anlatmak ve seninle tartışarak doğru yolu bulmana yardımcı olmak.

Çatalca, 23 Eylül 1977

Mektubunda “Sen ne dersin de, felsefe çok hoşuma gidiyor.” diye yazmışsın. Benim şey dediğim yok ki... Senin felsefeyle ilgine çok seviniyorum. Ben de çok severdim, yine de severim. Benim söylediğim başka şey. Felsefeyle her zaman ilgilen, çok iyi. Ama yaşam boyu sürececek bir uğraş olarak felsefeyi seçmezsen bence iyi olur. Ayrıca seçme de demiyorum, bence iyi olur, diyorum. Bunun nedenlerini sana uzun uzun anlat-

tım. Bir Türk için felsefede çok büyük çıkış yolları yok. Sen bu gerçeği anladığın zaman, yaşın ilerlemiş, iş işten geçmiş olur. Ayrıca şunu da söyleyeyim ki, yanılmış da olabilirim. Ben çocuklarımı kendi istedikleri mesleklere yöneltmek için zorlayan babalardan değilim. Belki de, ben felsefeci olmanı istemiyorum sanarak, bilinçaltında bir tepki olarak felsefeye daha çok ilgi duyuyorsundur. Ben sende büyük yetenekler gördüğüm için, bir felsefe hocası, bir felsefe tarihçisi, bir felsefe bilgini olmanı istemiyorum. Felsefede yeni atılımlar yapabilmek için, başka toplumların adamı olmak gerekir. Bugün için, İran'dan, Türkiye'den, Mısır'dan, Hindistan'dan, Yunanistan'dan filan filezof, okul açan, yada akım getiren, yada diyelim Marksizme katkıda bulunabilecek filezof, yada felsefeci, yada düşünür çıkamaz. Ama hep söylüyorum, yanılmış olabilirim. Üstelik her genelin ayrıcalıkları da vardır. Sen nice batı kültürüyle yetişirsen yetiş, nice yıllardanberi Avrupa'da okursan oku, isteristemez Türksün. Başka türüsünü olmak senin elinde değil. Ama Türk olmanın da kimi avantajları olduğunu unutma. Kitaplarımı Almancaya çeviren kadına kızmıştım da, "Yahu, boktan bir sürü kitap basıyorlar da, neden benim kitaplarımı Almanya'da basmıyorlar?" diye yazmıştım. Kadının yanıtı çok çok ilginçtir. Sırası gelince "Böyle Gelmiş"de kullanacağım. Kadın şöyle yazdı: "Çünkü siz ne yahudisiniz, ne de Amerikalı..." Ben de kadına "İstemiyorum basmasınlar kitaplarımı, ben Türklüğümden memnunum," diye yazmıştım.

Bu iş başka iş oğlum, anlatması da uzun zor. Bigün yine bir arada olursak, oturur konuşuruz uzun uzun bu konuyu.

Felsefede okurken izlediğin yol, bence en doğrusu, idealistlerden materyalistlere ve sonra tarihsel maddecilere (Materialisme historique'cilere) doğru: Descartes, Kant... (Kant bana çok zor gelmişti otuz yıl önce Harbiye Askerî Cezaevinde okurken), Hegel, Heidegger, Marx... Sonra yeni Marx'çılar var, hemen çoğu da Fransız. Heidegger'den hiç okuyamadım, yalnızca Türkçe

makalelerdeki kadar biliyorum, genel olarak. Ama Hegel çok, çok önemli, Marx'ı anlamak için. Ben yine de, salt felsefenin derinliklerine dalmamanı salık vereceğim sana. Matematikten bir çıkış yolu bulabileceğine, hatta matematikten fiziğe, ama kuramsal fiziğe, somut ve pratik fiziğe değil, geçeceğine inanıyorum. Ve yine inanıyorum ki, matematik ve kuramsal fizikte büyük başarılar kazanacak, yenilikler yapacaksın, buluşların bile olabilecek... Evet, inanıyorum. Felsefedeyse, felsefeyi çok iyi bilen bir insan olabilirsin sanırım, elbet bu da iyi bişey, büyük bişey... Herhalde, Pascal'ı, Hobbes'u, Bacon'u, Marx'tan önce okuyacaksın, değil mi?

Istanbul, 22 Haziran 1978

Sana eski mektuplarımda uzun uzun yazdıklarımı hatırla. Seni sürekli olarak fizik bölümüne yöneltmeye çalıştım. Salt matematik, somuta dönmüyorsa, pratik yeri yoksa, “profitable” değilse, “utilitarianizmi” yoksa, fantaziden, spekülasyondan öteye gitmez. O zaman, ha satranç oyunu ha matematik... Herşey, insanların yararı için, insanların mutluluğu için olmalıdır. Matematik de, insanları mutlu edebilmek için, ya doğabilimlerine dönüşür, ya da felsefeye... Sana felsefe konusunda çok şeyler yazdığım için şimdi tekrarlamayacağım. Ama fizik için yine yazmak isterim. Senin de benim gibi, pratiğe aklın ermiyor. Ama fizik'in en güzeli, en iyisi bence, kuramsal fiziktir. Kuramsal fizikten, pratik fiziğe başkaları geçer. Buyüzden de kuramsal fizikle matematik, birbirinden kesin sınırla ayrılmaz. Einstein'ın yaptığı da budur. Ben senin yavaş yavaş kuramsal fiziğe ısınacağını sanıyorum. Ama sen sanki fiziğe ısınmamak için direndin gibi bişey...

Matematik hocasının senin için “ayaklarının yere değmediğini” söylemesi, sonra Fransızca hocasının da senin için “Sürrealist bir kafa” demesi, bence hiç de olumlu bir övgü değil. Sürrealizmi sevmek, anlamak başka, sürrealist bir kafa olmak

başka. Senin hiçbir zaman sürrealist bir kafa olmanı istemem. Realist bir kafan olmalı. Bizim ülkemize, halkımıza ve dünyamıza gerçekçi kafalar gerekli. Gerçeküstücü kafaların da gereksiz olduğunu söylemiyorum ama Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde yaşadığımızı unutmayalım.

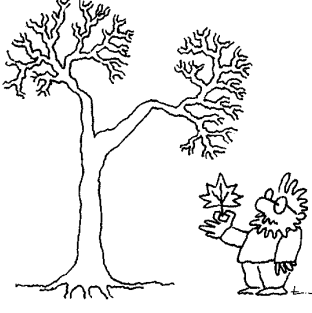
Ne fanteziye, ne gerçeküstüne karşıyım, hele sanatta... Hatta, gerçeğe fanteziden bile ulaşılır derim. Ama amacımız gerçekçi olmak olmalıdır. Hele ayaklarımızın yere değmemesi... Baudelaire çağları çoktan geçti. Üstelik şair de değiliz. Ayaklarımız yere basmalı, hem de sıkıca basmalı. Biçok felsefeyle uğraştın, sesimi çıkarmadım hiç, ama biraz da dialektik materyalizm okusan, belki ayakların daha sağlam yere basar.

Belki de senin için bütün bu söylediklerimin hiçbirisi doğru değil. Ben bunları, bu sonuçtan sonra kendi otokritiğini (özeleştirimini) yaparsın diye yazıyorum. Yanlışının nerde olduğunu kendin bul çıkar. Ben dışardan bunu bilemem. Biliyorum san sam da yanlış olur. Akıllı insanların en iyi, en amansız eleştirmenleri, yine kendileridir.

Çatalca, 17 Haziran 1979

Ötedenberi fizik'ten hep başarısızsın. Eski okulunda da, seni okuldan çıkararak hocanın pek de haksız olmadığı anlaşılıyor. Elbet bu sonuçtan sen kendine göre dersler çıkarmışsındır. Bana kalırsa, fiziği sevmen ve fiziğe çalışman gerekiyor. Fizik bilinmedikçe, matematik havada, boşlukta kalır, soyut bir bilgilerden öteye geçemez. Matematik bir ruhsa, fizik o ruhun içine yerleştiği bir bedendir. Fiziksel matematik bir fantastik olay (hatta olay bile değil, bir tasarım) olmaktan öteye geçemez. Bilmem bana hak veriyor musun?

Senin felsefeye eğilimin de, fizikten zayıf olmandan ileri geliyor. Her insan, elinde olmadan, eksikliğini başka bir yolla gidermeye çalışır. Örneğin, deseni güçlü olmayan ressamlar, daha çok renge önem verir, renk cümbüşüyle desen eksikliklerini gi-

dermeye çalışırlar. Ufaktefek insanlar da aşırı el kol hareketleriyle, boylarını ve boyutlarını büyültmeye uğraşırlar. Yaşamın her alanında böyledir. Bana öyle geliyor ki, hiç de elinde olmadan, sen de fizik eksikliğini felsefeyle örtmeye, gidermeye çalışıyorsun. Bu bilinçli olmuyor.

Seninle korkunç benzerliklerimiz var. Benim de iyi bir matematikçi kafam vardı. Fizikte de başarılıydım ama, kendimi zorlayarak bu başarıyı elde ederdim. Doğrusu, fizik'i anlamaz yada çok zor anlardım. Kafam, daha çok soyuta ve soyutlamaya doğru çalışırdı. Daha da benzerliğimiz, fizikten ancak mekanik bana yakındı. Ama yanlış... Ben, senin şansına sahip olmadım. Sen, fizikteki eksikliğini çalışarak, olanaklarla kapatabilirsin. Ve bunu kesinlikle yapmalısın.

Çatalca 1 Kasım 1979

İki gecedir seni rüyamda görüyorum, karışık rüyalar... Bunun nedeni, senin mektubunda yazdıkların. Yok tarihle, yok sosyolojiyle, yok felsefeyle falan ilgilenmek isteyişin. Bu kadar da değil, edebiyat, daha da bilmem neler...

Tarihte, oğullarına yanlış yön vermeye çalışan, çocuklarını istemedikleri mesleklere zorlayan babalar pek çoktur. Bu enayi babalardan olmak istemiyorum. Ama o babalar da, o enayi babalardan olmak istemiyorlardı elbet. Ne istersen, nasıl istersen öyle yap... Ama bir yanlış yoldasın bana göre. Bu yanlışını göstermek, bir baba olarak benim görevimdir. Dünyayı görmeye yarayan göz, nasıl kendini göremezse, çok doğal olarak sen de, kendi kendini göremiyorsun: Şu dediklerime dikkat et:

Sen bir tarihçi olsan, iyi bir tarihçi olursun. Bir ekonomist olsan iyi bir ekonomist olursun. İyi bir edebiyatçı da olursun. Hatta iyi bir ressam da olursun. İyi bir sosyolog olursun. Senin

yeteneğinde ve senin tutkunda bir insan, her ne olmak isterse onun orta çizgisinin üstünde bir yere ulaşabilir. Ama önemli olan, olabileceklerinin en iyisi olmaktır. Kendini bir yönde yoğunlaştırmaktır. Yoksa senin gibi yirmi bilim dalıyla ilgilenen insanlar, sonunda herşeye parmak daldırılmış, derinliği olmayan, sığ kişiler olup kalırlar. Her insan bir potansiyeldir. Diyelim, bin tonluk ya da onbin tonluk birikmiş sudur. Bu su boşalınca, geniiiş bir alana yayılırsa, bu sudan hiçbir yarar sağlanmaz. Toprağın derinini ıslatmadığı için bitkilere bile yararı olmaz. Ve böyle yaygın bir su, hiçbir iz bırakmadan buğulaşır uçar gider. Bir iz bırakmak için, suyun derine inmesi, kendine bir yol, bir kanal, bir vadi açması gerekir. Sen dünyadan, hiçbir iz bırakmadan göçüp gitmek mi istiyorsun... Kendine yazık edersin. Bir insan her gün -ve senin gibi bir insan- iki saat “Le Monde” okuyorsa, o insandan bir bok olmaz... Haaa, bir insan Paris’te hiç “Le Monde” okumuyorsa, ondan da bir bok olmaz...

Mektubunda şöyle yazmışsın: “Matematik, Felsefe, Mantık, politika -hele, şu Allahın belası politika, isterse bilim olsun- edebiyat ve yeni yeni tarih ve ekonomi ilgilendiğim, çok sevdiğim dallar...”

Allah Allah... Çok şaşılacak şey doğrusu... Bunca bilime ilgi duyuyorsun da, yıllardır senin ilgilenmeni istediğim fiziğe hiç mi hiç ilgi duymuyorsun... Fizikten başka ilgilenmediğin hiçbir bilim dalı kalmamış gibi... Daha çok var: arkeoloji, ekoloji, antropoloji, jeoloji...

Bana sık sık söylediğin şeyi mektubunda da yazmışsın: “...metafiziksel bir zorluk arıyorum. Yani öyle bir zorluk ki, hem o zorluğu yeneyim, hem de zorluk yine de var olsun.” Öğlum, dünyadaki pekçok insan gibi, sen de kendikendini kandırmaktasın. Hayır, sen zorluğu, zor olanı aramıyorsun, tersine kolayı, kolay olanı arıyorsun. Senin kafan için saydığın o dallar, ekonomi, tarih, edebiyat, politika -bilim bile olsa iğrenç bir zilliktir- felsefe, mantık ve daha falan fırtık, bunların hepsi se-

nin için kolay şeylerdir. Sen de, yeraltı sularının yumuşak yerlerden kendine delik açıp akması gibi, bu kolay yollara sapıp duruyorsun. Ama fizik! Zor geliyor sana ve zor geldiği için de yıllardanberi fizikten kaytarıyorsun. Bu çok açık bir durumdur. Ben senin zorlukların üstüne üstüne gittiğini anlayayım ki, fiziği öğren, fiziği başar... Tarihmiş... Ulan, liseyi bitirmiş zeki bir çocuğu üç yıl Avrupa’da okutsam o da tarihçi oluyor. Oluyor da, var da... Hem tarih felsefesi de yaparak... Ama fizik öyle mi?

Metafizik... Nedir metafizik? Fizik ötesi, fizik üstü... Eskilerin “mavera” dedikleri bok... Fizik dünya be, dünya... Dünyamız, biz, kendimiz... Sen ötedenberi her nedense, fiziği, salt somut bişey olarak anlıyorsun. Fizik, en somuttan kalkarak en soyuta varandır. Yirminci yüzyılın hangi fizik buluşu tümünden somut... Evet, somuttan kalkar, ama somutta kalmaz. Fizik bilimi, elektrik teknisyenliği, inşaat mühendisliği, kalorifer uzmanlığı değildir ki... En başarılı, en iyi, hatta en şiirli soyutlama, somuttan kalkarak bulunan, varılan soyutlamalardır. Bir fizik kuralı bulmak, bir fizik kuralı değiştirmek... Atom ölçülmeden, atomu sezme, bulmak... Soyutlama bunlar. Yoksa, soyuttan başka soyutlamalara varılan soyutlama, bir zihinsel spekülasyondur. Bunlar da yararsızdır demiyorum. Ama Türkiye için, halkımız için, bizim için, bir aydın lüksüdür, bir fantezidir.

Beni şaşırtan bişey de matematiği artık küçümsemeye başlamış olman. “Sırf matematik artık beni doyurmuyor” diye yazmışsın. Haklısın. Sana bunu çok söyledim; salt matematik de, satranç oyunu gibi bişeydir, bir zihin sporudur. Matematik, bilimlerin bilimi olan, bütün bilimlerin temeli, esas olan matematik, salt kendi içinde dönüp kalırsa, o da bir spekülasyon olur. Matematik, bir işe yaramak içindir. Neye yarar? Sosyal bilimlere de yarar, doğabilimlerine de... En çok da fiziğin yardımcıdır. Hatta, kesin olarak matematiksiz fizik olmaz...

Çok konuştuk bu konuyu seninle... Lütfen fizik, fizik, fizik! Bak, kimya demiyorum. Sevmediğimden değil, ama bence senin

kafan daha çok fiziğe yatkın ve matematiğe en yakın olan fizik olduğu için, sana fizik çalış diyorum. Fizik, tüm dünya demektir. Böyle olduğu için de fiziğin -senin daha iyi bildiğin gibisizsuz dalları vardır. Elbet bu dallar içinde sana çekici gelecek olan da budur. Ama o dallara girebilmek için önce, sana şimdi zor gelen fiziğe girmelisin.

Bu konuyu burda kesmek istiyorum. Ama sana şunu söyleyeyim ki, geceleri hep seninle bu konuyu tartışmaktayım; saat dördte, beşte, uyanıp seninle tartışıyorum.

[...]

Elbet Türk edebiyatını da okumalısın, elbet Yaşar Kemal'i de okumalısın. Ama Paris'te değil. Türkiye'ye gelişlerinde, kendini öylesine dağıtacağına, yazlık evimizde, deniz kıyısında güneşlenerek, denize girerek, tam bir tatil keyfi içinde okumak yok mu? Git Paris'e ve orda Yaşar Kemal oku... Tam benim yazacağım bir hikaye konusu bu.

[...]

Sana bişey daha: St Joseph'e hazırlık sınıfına giderken, sana Fransızca ne kadar zor geliyordu. Ama şimdi öyle değil. Çok zorlanarak Fransızca'yı öğrendin. Matematiği de öyle. O sizi çok sıkkan öğretmen Matalon olmasaydı ve sen o denli zorlanmasaydın, matematiği de şimdi sevmeyecektin. Fizik de öyle işte... Önce kendini zorla, gir içine... Sonra seveceksin ve ilgin artacak...

Ankara, 29 Kasım 1979

Ali'm oğlum,

Ankara'dan yazıyorum bu mektubu.

9 Kasım tarihli akıllıca yazılmış mektubunu aldım. Benim korkum, matematik ve fizikten kopup kendini tümüyle felsefe, tarih yada politikaya vermendir. Ricam: Fiziğe çok önem ver ve hep matematikçi kal.

İstanbul, 19 Aralık 1979

Biri annene yazdığın olmak üzere önümde şimdi üç mektubun var. Hepsine birden yanıt vereceğim. Sana mektubumda haksızlık etmedim. Belki biraz düşüncemi abarttım. Haksız da değilim. Seninle bu felsefe konusunu çok konuştuk, tartıştık; bu konuda çok da yazdım sana. Ama görüyorum ki, anlatamadım. Çünkü, hâlâ felsefe fakültesine gireceğini yazıyorsun. Eh, artık sen bilirsin. Sana kalmış bişey bu. Ben yapabileceğimi, elimden geleni yaptım. Ötesi sana kalmış. Felsefe fakültesine yazılman demek, matematik ve fizikten zaman çalıp bu zamanı felsefeye vermen demektir. Kaldı ki, felsefe çok çekici olduğundan, içine girdikçe daha da çok zamanını felsefeye vermek zorunda kalacaksın. Giderek felsefe bütün zamanını ve yaşamını alacak. Bunun böyle olacağını önceden bildiğim için -çünkü seni biliyorum- tehlikeyi sana da anlatmak istiyorum. Kaç kez söyledim, yazdım bunu, sen bir Fransız, bir İngiliz, yani Batılı bir insan olsaydın, senin felsefe yapmanı isterdim; seni buna özendirirdim. Oysa sen Türksün. Nice felsefe okursan oku, herhangi bir felsefe öğretmeni olmaktan ileri gidemezsin. Senden önce bu ülkede Mehmet İzzet'ler vardı, Mustafa Şekip'ler vardı. Hilmi Ziya'lar vardı, bugün de bir Nusret Hızır var. Bunların hiçbiri kafa bakımından senden aşağı değildir. Büyük bir felsefeci olabilecek bütün yetenekleri vardı bunların, ama Türk oldukları için felsefeci olamadılar, ancak felsefe hocası olabildiler. Felsefe hocalığı az şey mi? Hayır, az değil. Ama ben senin matematik ve fizikteki üstün yeteneğini bildiğim için, bir felsefe hocası olarak kalmanı istemiyorum. Başka yetenekli kişiler de felsefe hocası olabilirler, ama senin olabileceğin gibi bir matematikçi, örneğin bir quantum fizikçisi olamazlar. Niçin bir Türk, felsefeci -bir okul kuran ya da kurulmuş okulu ileriye götüren- felsefeci olamaz? Çünkü, bu iş bir felsefe kültürü zinciri olmasını gerektirir. Bizde bu kültür zinciri yok. Zırt diye, pırt diye birden ortaya bir toplumdan bir felsefeci çıkamaz.

Bu düşünceme karşılık sen, batı kültürüyle yetiştiğini söylüyorsun. Evet ama, sen batı kültürüyle yetişen Bir Türksün. Bunu unutma... Başka türlü olmak da senin elinde değil. İyi ki değil...

Felsefe fakültesinde felsefe öğrenimine başlarsan, felsefenin çekiciliğinden kendini çekip kurtaramazsın. Haklı da olursun... Ve o zaman, zamanını daha çok felsefeye ayırırsın. Unutma; Ne yazık ki bu dünyada, herkes için bir gün yirmidört saattir.

Bu felsefe konusunda bundan sonra sana bişey yazacak değilim. Bunlar bu konuda son sözlerimdir. Bu düşüncelerime karşı, yine de özgürsün, ne istersen yap... Belki de ben yanlış düşünüyordumdur. Bunları gerçek duygularım olarak söylüyorum.

Fizik çalışmana çok sevindim ve seviniyorum. Fizik bütün bir dünyadır. Bu koca dünya içinde, elbet seveceğin bir fizik dalı bulacaksın... Buna çok inanıyorum. Ama seni, fizikçi olman için kesinlikle zorlamıyorum. Tıpkı, felsefeci olmaman için zorlamadığım gibi...

Şubat 1980

Felsefe konusuna gelince...⁴ Artık bu konuda konuşmak istemediğimi yazmıştım sana. Soruyorsun, neden artık bu konuda yazmak istemediğimi. Çünkü, anlatmam gereken herşeyi bu konuda sana sözlü ve yazılı olarak anlattığımı sanıyorum. Bundan sonrası gereksiz... Oğullarını ille de kendi istekleri doğrultusunda yetiştirmek isteyen enayi babaların durumuna düşmek istemiyorum. Yanılmış da olabilirim... Ne bileyim ben? Ama açıkçası senin felsefeci olmanı içimden istemiyorum. Bu yoldan başarı şansın yok gibi geliyor bana... Bunun nedenlerini çok yazdım, çok anlattım. Sen hâlâ anlamak istemediğine göre, demek yolunu seçmişsin... Kimbilir, belki de haklısındır.

Bu konuda dört madde yazmışsın, ben de senin dört madde-

4 Matematikle birlikte Sorbonne Üniversitesi'nin felsefe bölümünün üçüncü sınıfındaydım. Sorbonne'da verilen eğitimden memnun kalmayarak birkaç ay sonra felsefeyi bıraktım.

ne, dört maddeyle yanıt vereyim:

1- Hem doğu, hem batı kültürüyle yetişmenin dezavantaj değil avantaj olduğunu yazıyor-sun. Ben böyle bişey söylemedim. Sen doğu kültürüyle değil, Türkiye’de (Türkiye ortamında,

Türkiye koşullarında) yetiştin. İkisi aynı şey değil. Batı dünyası denilen dünya, üst düzeyde bir Türkü kesinlikle kabul etmez. Bu düşüncem sana çok ters gelir ama, ne yapalım ki doğru... Batı dünyası denilen dünya, bir Hıristiyan dünyasıdır (Bu sözlerime nasıl şaşıtığını görür gibi oluyorum.) Hatta, içlerindeki dinsizler, hatta komünistler bile, zorunlu olarak bu Hıristiyan dünyasının içindedirler, hatta çoğu bunun farkında bile olmadan... Bu Batı dünyası, yada Hıristiyan dünyası, bilinçli ya da bilinçsiz, bilerek ya da bilmeyerek, Türke düşmandır. Sen henüz öğrenci olduğun için bunun farkında değilsindir. Ama önde gelen bir bilimci, bir bilgin, bir felsefeci yada büyük bir sanatçı olsan, işte o zaman o batı dünyası insanların nasıl Türke düşman olduklarını anlarsın. Bu düşmanlık onların bilinçaltlarına işlemiştir.

Batı dünyasının (Hıristiyan dünyasının, istersen buna gelişmiş ülkeler de diyebilirsin) Türke düşman olmalarının üç tarihsel nedeni vardır:

a) İslamlık:

İslam dininin ilk kurucusu ve ilk müslümanları Araplar olduğu halde, Batı dünyası Araplara değil de Türklere düşmandır. Çünkü, sonradan müslüman olan Türkler, İslamlığı yaymak için (daha doğrusu İslamlığı yaymak bahanesiyle imparatorluk kurmak için) durmadan savaşmışlardır. Bu savaşlar tarihe, okul kitaplarına, anılara, belleklere, kültüre, geleneklere, masallara, ninnilere geçmiştir. Böylece, Türk düşmanlığı kuşaktan kuşağa geçerek bilinçaltına işlemiştir. Bugün dinsiz olan

bir Avrupalı bile, bilinçaltında dinsel düşmanlığın etkisi altındadır (Mektupta anlatılamayacak denli geniş bir konu.)

b) Haçlı seferleri:

Haçlı seferlerinde Batılı kendini haklı görmektedir. Haçlı seferleriyle, Batının Doğu istilasına (emperyalizmini) Türkler önlemişlerdir. Her haçlı dalgası, Türkler önünde kırılmıştır. Bu savaşlar, Batı dünyasının kitaplarına, anılarına, masallarına, ninnilerine geçmiştir. Bu da Türk düşmanlığı yaratmıştır. (Çok önemli. Kısaca anlatmak kolay değil.)

c) Osmanlılık:

Bir Osmanlı imparatorluğumuz vardı. Tarihin en uzun sürmüş imparatorluğudur. Tam 600 yıl. Bu kadar uzun sürmüş hiçbir imparatorluk yok. Bu imparatorluğun altında kırktan çok millet vardır. Üç kıtaya yayılmış bir imparatorluk. Osmanlı imparatorluğundan, otuzdan çok devlet doğdu. Ne müthiş bişey bu... Yalnız Araplara bak: Suriye, Irak, Mısır, Filistin, Kuzey Yemen, Güney Yemen, Libya, Lübnan, Tunus, Cezayir, Fas, Sudan, Habeşistan (Etopia), Suudi Arabistan, Kuveyt, Emirlikler ve daha çok... Balkanlara bak: Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Sırp, Karadağlar, Makedonlar, Romanya, Boşnaklar (bütün Yugoslavya)... Kafkaslarda: Gürcistan, Azerbeycan... Akdeniz'deki bütün adalar...

İşte bütün buraları ve buralardaki uluslar... Bunlar, Osmanlıya elbet düşmandı. Bugünkü Türkler de ister istemez Osmanlı'nın mirasçısıdır. Bu düşmanlık, onların tarihine, okullarına, geleneklerine, masallarına, edebiyatlarına girmiştir. Bugün dinsiz olanlar bile bu hava içinde yetişmişlerdir. Bilinçaltlarında, farkında bile olmadıkları bir Türk düşmanlığı vardır.

Ben bu düşmanlığı çok acı yaşadım ve hâlâ da yaşıyorum, bir yazar olarak.

Sen şimdi büyük bir felsefeci olsan, Batı dünyası denilen o dünya, salt Türk olduğun için seni kabul etmemeye çalışır, seni reddetmeye, önemsememeye, değer vermemeye çalışır. Ama